

Se mottakerliste nederst i dokumentet

Vår ref.: 200806640-16
Deres ref.:

Lillehammer, 13. mars 2012

Høring av revisjonsdokumentet for Åbjøravassdraget i kommunene Gol, Hemsedal, Vestre Slidre, Vang og Nord-Aurdal i Buskerud og Oppland

Vi viser til brev fra NVE, datert 14.11.2011, med sak Høring av revisjonsdokumentet for Åbjøravassdraget i kommunene Gol, Hemsedal, Vestre Slidre, Vang og Nord-Aurdal i Buskerud og Oppland.

Merknad fra Regionalenheten

Bakgrunnen for revisjonen er et krav framsatt av de berørte kommunene Gol, Hemsedal, Vestre Slidre, Vang og Nord-Aurdal. Foreningen til Bægnavassdragets Regulering har utarbeidet et revisjonsdokument hvor det er lagt vekt på de forhold som framgår av kravdokumentene fra kommunene. De fleste sentrale forhold som bør vurderes ved en revisjon er tatt inn i revisjonsdokumentet, men vi mener det mangler ett viktig moment som bør vurderes ved revisjonen.

Dette gjelder bestemmelser om størrelse og hastighet for vannføringsendringer ut fra reguleringsmagasinene. Krappe vannføringsendringer, spesielt reduksjoner, vil kunne være skadelig for fisk og bunndyr i elvene. Det er spesielt alvorlig på vinteren for da er ikke fisken så mobil. Kjører man elveløpene raskt opp og ned skjer det også en utarming av bunnforholdene, og det rammer bunndyr som fisken lever av. Det er særlig viktig at regler for manøvrering av vannet ut fra Tisleifjorden tas inn i vilkårene, da Tisleia er ei god og mye brukt fiskeelv som vil kunne bli skadelidende ved for krappe vannføringsendringer.

I dagens konsesjonsvilkår er det ikke mulighet for å pålegge biotopjusteringstiltak. Dette mener vi må komme inn i de nye konsesjonsvilkårene.

Generelt bør nye vilkår ligge så nær opp til de som nye anlegg blir undergitt i dag. Synet på miljøvern, bruk av naturen i rekreasjonsøyemed, sterk utvikling i reiselivet og økonomiske forhold har endret seg vesentlig fra konsesjonene ble gitt til i dag. Forhold som i dag er selvsagte var på det tidspunktet ikke tema overhodet.

Det er også svært viktig at videre framdrift i revisjonsprosessen samordnes med arbeidet med oppfølging av Vannforskriften i vannområde Valdres.

Postadresse

Postboks 988
2626 LILLEHAMMER

Org. Nr: 961382335

Besøksadresse

Kirkegaten 76, Lillehammer
Bankkonto: 2000 09 50018

E-post: postmottak@oppland.org

Saksbehandler:

Heidi Eriksen/Torill Nygård/Kjersti Tidemansen

Telefon:

E-post: Heidi.Eriksen@oppland.org

Merknad fra Kulturarvenheten

Uttalelser til kulturminner

Vi viser til brev om høring av *revisjonsdokumentet* datert 14. november 2011 for Åbjøravassdraget i kommunene Gol og Hemsedal i Buskerud fylke, og kommunene Nord-Aurdal, Vang og Vestre Slidre i Oppland. De opprinnelige konsesjonene ble gitt i 1949, 1957 og 1959. Konsesjonene skal revideres i henhold til vassdragsreguleringsloven.

Riksantikvaren har i brev til NVE 24.11.2011 opplyst om at revisjonen av konsesjonsvilkårene for Åbjøravassdraget kommer inn under ordningen med sektoravgift under Olje- og energidepartementet, kap. 1820 Post 70 *Tilskudd til museums- og kulturminnetiltak*. Retningslinjer for bruk av sektoravgiften ble fastsatt av Miljøverndepartementet 9. juni 2010 og revidert 1. april 2011. Riksantikvaren har ansvar for forvaltningen av midlene. Oppland fylkeskommune uttaler seg fra faglig ståsted om de aktuelle vannene i vassdraget, Helin, Flyvann, Tisleifjorden, Ølsjøen-Bløytjern.

Vi minner om vår uttalelse av 10. desember 2009 til NVE i forbindelse med innspill vedrørende kulturminner til revisjon av konsesjonsvilkår i Åbjøravassdraget, der vi ber om innarbeidelse av samme vilkår som ble satt for konsesjonsrevisjonen for Vinstravassdraget. Vi ber om at følgende vilkår innarbeides i *revisjonsdokumentet* for Åbjøravassdraget:

Det tilrås fastsatt et vilkår om kulturminner i medhold av vassdragsreguleringsloven § 12 nr. 17. Departementet går inn for at det opprettes en sektoravgift til kulturminnevern i utbygde vassdrag. Som grunnlag for fastsettelse av sektoravgiften, foreslår departementet at det i saker som gjelder revisjoner av konsesjonsvilkår skal betales inn et engangsbeløp på 7.000,- kr per GWb magasin kapasitet. Beløpet skal dekke utgifter til registreringer, undersøkelser, utgravinger, konservering og sikringstiltak. Det er en forutsetning at undersøkelsene foretas når magasinene likevel er nedtappet, slik at det ikke vil være til ulempe for reguleringen av vassdraget.

Bakgrunn

De aktuelle kommunene har gått sammen og satt frem krav om revisjon av konsesjonsvilkårene for Åbjøravassdraget i et brev til NVE datert 08. mai 2009. Punkt 5.1.2 under "Avbøtende tiltak – de enkelte krav til undersøkelser og nye konsesjonsvilkår" gjelder krav om arkeologiske undersøkelser i reguleringssonene. Det blir pekt på kommunenes krav om kulturminneundersøkelser i *revisjonsdokument for Åbjøravassdraget* ved Foreningen til Bægnavassdragets regulering (FBR) datert november 2010, kapittel 10.2.2.5 om kulturminner. FBR opplyser at det ikke finnes opplysninger om funn av arkeologisk betydning under anleggstiden. Vi viser imidlertid til Riksantikvarens uttalelse til høring av Åbjøravassdraget datert 24.11.2011 hvor det påpekes at det ikke ble gjennomført arkeologiske undersøkelser i forbindelse med konsesjonen.

Kulturminner i Åbjøravassdraget i Oppland fylke.

Det er ikke gjennomført større registreringer av områder ved de regulerte vannene i Åbjøravassdraget. Men enkelte mindre registreringer og særlig opplysninger fra publikum har utvidet vår kunnskap om kulturminner innenfor reguleringssonene i vassdraget siden konsesjonen ble gitt. Riksantikvaren ber om innspill fra kulturminneforvaltningen om kulturminneverdier i det aktuelle vassdraget, for å kunne vurdere eventuelle undersøkelser. Eventuelle undersøkelser bør forankres i

Arkeologiske undersøkelser i vassdrag. Faglig program for Sør-Norge (Svein Indrelied 2009). Faglig program sammenfatter erfaringer som er gjort ved vassdragsundersøkelser gjennom 50 år, skadevirkninger på kulturminner i reguleringssoner og råd om metoder og prioritering av problemstillinger.

Kronologi og brukshistorie i Åbjøravassdraget

De kulturminnene vi kjenner til fra Flyvann i Vestre Slidre og Tisleifjorden i Nord-Aurdal peker klart i retning av at områdene har vært utnyttet til jernutvinning. Gjenstandsfunnene ved Flyvann peker mot en lang tidsdybde, med en øks fra steinbrukende tid i tillegg til gjenstander og slaggi i tilknytning til jernutvinning på Grunke fra både eldre jernalder og frem til sen middelalder. Det samme tidsspekteret ser man ved Ølsjøen i Nord-Aurdal, med opplysninger om funn fra steinalder og jernalder. Ved Helin i Vang kommune viser opplysningene at kulturminnene kan gå tilbake til jernalder og middelalder.

Vi viser til vedlegg 1 for ei oversikt over registrerte kulturminner i Nord-Aurdal, Vestre Slidre og Vang kommuner ved de aktuelle vannene Tisleifjorden, Ølsjøen-Bløytjern, Flyvatn og Helin. Opplysninger fra arkiv og gjenstandsdata-baser er også tatt med. Kulturminnene er registrert i og ved strandsonene til de nevnte vannene, og ved inn- og utløp. Opplysninger om kulturminner fra arkiv og gjenstandsdata-baser gjelder det samme. Dette er en grov oversikt over kjente kulturminner i området, samt gjenstander funnet her som er levert til Kulturhistorisk museum. Dette viser ikke det fullstendige bildet av kulturminner i vassdraget. De fleste av disse lokalitetene er kjent etter opplysninger fra publikum, da det som nevnt ikke er gjennomført større registreringer ved noen av vannene. De kjente kulturminnene er imidlertid en pekepinn på hvilke typer kulturminner man kan forvente å finne mer av i disse områdene.

Utvasking og erosjonsskader på kulturminner.

Vannet Helin er et senkningsmagasin, og høyeste regulerte vannstand (HRV) er derfor ikke høyere enn den opprinnelige normale vannstand. Lokaliteter ved dette vannet er derfor ikke utsatt for den samme faren for erosjon eller utvasking som ved andre regulerte vann. Flyvann, Tisleifjorden og Ølsjøen blir imidlertid hevet henholdsvis 3, 10 og 1 m i forhold til den normale vannstanden. Lokaliteter som opprinnelig lå i strandkanten ved disse vannene ligger derfor deler av året under vann. Bløytjern har laveste regulerte vannstand (LRV) på 6,3 meter over opprinnelig vannstand. Det betyr at når vannstanden er høyere en LRV kan det påvirke eventuelle kulturminner som ligger høyere enn opprinnelig strandsone.

Eksempler på erosjonsskader kjenner vi ved Flyvann. Lokalitetene ved Grunke ved Flyvann (id. 135060, 155025, 155381, 155387, 155395) ligger under høyeste regulerte vannstand, og langs kantene av lokalitetene ses klare tegn på erosjonsskader. Kunnskap om disse lokalitetene har vi etter opplysninger fra interesserte hytteeiere i området. Det er ikke gjennomført registreringer av områder langs Flyvann annet enn en grov befaring av selve funnstedene ved Grunke. Ut fra opplysningene om de kjente funnene ved Tisleifjorden er det sannsynlig at samme situasjon med erosjonsskader gjelder også her.

Det kjennes ellers flere eksempler på boplasser eller aktivitetsområder fra steinalder ved regulerte vassdrag i Oppland, som ved Tyin, Bygdin og Søre Sulevatn. Arkeologer fra Bergen museum var på eget initiativ på tur ved Søre Sulevatn i 2011, og fant da en lokalitet med tusenvis av kvartsgjenstander som ligger åpent i dagen når vannet er tappet ned (opplysninger fra Leif Inge Åstveit ved Bergen Museum). På lokaliteten fantes spor etter et opprinnelig torvlag som ellers ville beskyttet både gjenstander og strukturer, men lokaliteten er nå hardt utvasket.

Registreringsbehov.

Uten gode registreringer av de regulerte vassdragene kan vi ikke vite om lignende lokaliteter fra steinbrukende tid befinner seg ved, eller i reguleringssonen innenfor Åbjøravassdraget. Erfaringer fra andre vassdrag i disse fjellområdene viser imidlertid at potensialet for funn fra denne perioden ved vann er høyt. Vi vet allerede at flere jernvinnelokaliteter ved Grunke, Flyvann viser klare tegn på erosjon, og det anses som sannsynlig at det finnes ytterligere lokaliteter med spor fra ulik aktivitet og ulike tidsaldre like ved eller i områder under høyeste regulerte vannstand. Situasjonen er bekymringsverdig, ikke bare for de kjente anleggene, men også for eventuelle ukjente kulturminner som kan gå tapt før vi får kjennskap til dem. Det er svært viktig at registreringer langs disse vassdragene kommer i gang for å skaffe kunnskap om eventuelle kulturminner her, ikke minst for å få mulighet til å innhente så mye kunnskap om dem som mulig før de skades ytterligere av utvasking, erosjon og isskuring.

Erfaring fra andre regulerte vann viser at flere lokaliteter kan strekke seg ut i områder under høyeste regulerte vannstand. For å påvise nye lokaliteter i denne sonen, må registreringer gjennomføres i perioder hvor vannet er tappet ned så mye som mulig, noe som for de fleste vannene i vassdraget vil være i mai eller senhøstes. Da en kulturminneregistrering må gjennomføres på snø- og telefri mark vil trolig arbeid i mai være mest aktuelt. Planlegging av slikt arbeid fordrer et nært samarbeid mellom konsesjonær og regionale/statlige forvaltningsorgan.

Oppland fylkeskommune anbefaler at det gjennomføres registreringer i og ved reguleringssonen langs alle regulerte vann innen Åbjøravassdraget. Særlig gjelder dette ved de vannene hvor HRV er høyere enn den opprinnelige normale vannstanden. Potensialet for at det finnes ukjente kulturminner fra steinalder og frem til nyere tid både ved og under høyeste regulerte vannstand i vassdraget er stort. Dette vil gi et langt bedre grunnlag for å vurdere om det finnes lokaliteter som må sikres eller graves ut, for å sikre kunnskap som kan være i ferd med å forsvinne. Dersom LRV ved noen av vannene endres ut i fra vilkårene i den opprinnelige konsesjonen, og til nå våte områder blir tørrlagte deler av året kan det bli nødvendig med registrering i regi av Norsk Maritimt Museum. Det kan også være aktuelt å koble på Norsk Maritimt Museum ved registreringer i strandsonen/vaskesonen.

Vi ber om at våre merknader blir godt ivaretatt i det videre arbeidet med revisjonsdokumentet.

Med hilsen

Kristin Loe Kjelstad
Teamleder plan og miljø
Regionalenheten

Espen Finstad
Konst. fylkeskonservator
Kulturarvenheten

Kopi til: Riksantikvaren, Postboks 8196 Dep034 OSLO
Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo, Postboks 6762 St. Olavsplass130 OSLO
Fylkesmannen i Oppland Miljøvernavdelingen, Postboks 987, 2626 LILLEHAMMER
Norsk Maritimt Museum, Bygdøynesveien 37286 OSLO

Mottaker	Adresse	Post
Foreningen til Bægnavassdragets regulering	Postboks 23	3502 HØNEFOSS
Norges vassdrags- og energidirektorat	Postboks 5091, Majorstuen	0301 OSLO

Vedlegg 1.

Nord-Aurdal kommune

Tabellen viser kjente kulturminner i Askeladden databasen.

Id-nummer	Art	Beskrivelse	Sted
3618	Jernvinneanlegg	Jernvinneanlegg og steinalderboplass. Slaggklumper og trolig rest av ovn(er). Flintavslag fra boplass.	Ølsjøen
11962	Jernvinneanlegg	Slaggklumper og biter av leirforing fra ovn.	Tisleifjorden
21358	Jernvinneanlegg	Ei kullgrop. Trolig jernvinneanlegg ved gropa.	Tisleifjorden
21362	Jernvinneanlegg	Slaggklumper, mulig rest av ovn.	Tisleifjorden
31699	Jernvinneanlegg	Slagghaug, kullgrop.	Tisleifjorden
31700	Jernvinneanlegg	Slaggklumper.	Tisleifjorden
40629	Kullfremstillingsanlegg	En kullgrop.	Tisleifjorden
41260	Jernvinneanlegg	Samling med slaggklumper.	Tisleifjorden
41262	Jernvinneanlegg	To slagghauger, ei kullgrop. Slaggklumper.	Tisleifjorden
41264	Funnsted	Bissel av jern	Tisleifjorden
41265	Jernvinneanlegg	Store mengder slaggklumper og biter med leirforing.	Tisleifjorden
51423	Jernvinneanlegg	Samlinger med slaggklumper.	Tisleifjorden
70162	Jernvinneanlegg	Slaggklumper.	Tisleifjorden
70163	Jernvinneanlegg	Slaggklumper og store mengder kull.	Tisleifjorden
76391	Jernvinneanlegg	Slaggklumper.	Tisleifjorden
78851	Kullfremstillingsanlegg	Ei kullgrop.	Tisleifjorden
79484	Jernvinneanlegg	Samling slaggklumper.	Tisleifjorden
79486	Jernvinneanlegg	Ei kullgrop. Trolig jernvinneanlegg ved gropa.	Tisleifjorden
79487	Jernvinneanlegg	Store mengder røstet malm, kullbiter innimellom. Flere runde steinkonsentrasjoner.	Tisleifjorden

Tabellen under viser ei oversikt over arkeologiske gjenstander som er funnet i nærheten av de aktuelle vannene i Nord-Aurdal. Det er funn som ikke nødvendigvis ligger så nær strandsona, men som kan gi et inntrykk av aktiviteten i områdene. Opplysningene er hentet fra Unimus gjenstandsdatabasen.

C-nummer	Gjenstand	Beskrivelse	Sted
C26136	Lauvkniv	Lauvkniv av jern fra yngre jernalder. Funnet under pløying på Stølsjordet.	Åbjørstølen ved Ølsjøen
C28567	Tein	Kraftig tein av jern, uvisst tid og bruk.	Solbu på Ølsjøbakkan ved Ølsjøen
C37695	Sverd	Tveegget sverdklinge av jern. Funnet sammen med kull like under overflaten på høyeste del av liten odde.	Liten odde på NV-siden av Ølsjøen.

Opplysninger fra arkiv om kulturminner ved Tisleifjorden og Ølsjøen-Bløytjern i Nord-Aurdal.

Gnr./bnr. 50/9: I den nordvestligste delen av Nord-Aurdals del av Tisleifjorden er det avmerket på kart i strandsonen/rett nord for strandsonen opplysninger om funn av malm.

Gnr./bnr. 110/23 og 110/62: I 1995 ble det registrert et jernvinneanlegg med tre kullgroper på Langedragsodden ved Ølsjøen. Det ble også registrert et funnsted for en flintflekke på samme odde på gnr./bnr. 110/62. Lokaltetene er ikke lagt inn i Askeladden.

Vang kommune

Tabellen viser kjente kulturminner i Askeladden databasen.

Id-nummer	Art	Beskrivelse	Sted
79485	Arkeologisk minne	Båtstø og tuft. Båtstø strekkers seg muligens ut under vannet	Helin
84541	Kirke	Fjernet kirkested fra middelalder ved Helestrand. Beskrevet i Rygh og Ruge	Helin

Gjenstander levert til Kulturhistorisk museum fra Helin. Opplysningene er hentet fra Unimus gjenstandsdatabasen.

C-nummer	Gjenstand	Beskrivelse	Sted
C23542	Øks	Jernøks fra vikingetid, som vikingsverd fig 43. Lengde 15,9 cm	På seteren Vasenden ved Helin

Vestre Slidre kommune

Tabellen viser kjente kulturminner i Askeladden databasen.

Id-nummer	Art	Beskrivelse	Sted
87929	Fangstlokalitet	4 fangstgroper på tange ved Svenskefjorden	Flyvann
94572	Kullfremstillingsanlegg	To kullgroper på tange ut i vannet	Flyvann
94571	Jernvinneanlegg	Slagghaug omtrent 10 m fra strandkant. Like N for kullgropene id 94572	Flyvann
94570	Mulig tuft	Mulig tuft i bakke ovenfor jernvinneanlegg 94571	Flyvann
94573	Kullfremstillingsanlegg	Enkeltliggende kullgrop	Flyvann
135060	Funnsted og Jernvinneanlegg	Funnsted for slagge fra eldre jernalder og sigd fra sen middelalder (C57348), og en celt (C54258). Ligger på tange ute på grunna under HRV. To mulige ovner og mye slagge påvist ved kontrollregistrering	Flyvann
155387	Jernvinneanlegg	Slagge påvist på grunna under HRV. Lokaliteten strekker seg til område over HRV.	Flyvann
155398	Jernvinneanlegg	Slagge på grunna under HRV. Delvis store slaggebiter.	Flyvann
155381	Jernvinneanlegg	Slagge og mulig ovn påvist på tange på	Flyvann

		grunne ender HRV.	
155025	Jernvinneanlegg	Slagg påvist på lite høydedrag ved vannet. Slagg også i strandkanten under HRV like ved.	Flyvann

Gjenstander levert til Kulturhistorisk museum fra Flyvann. Opplysningene er hentet fra Unimus gjenstandsdatabasen.

C-nummer	Gjenstand	Beskrivelse	Sted
C57348	Slagg og sigd	Slagg fra jernproduksjon, fra eldre jernalder. Sigd fra sen middelalder	Flyvann
C54258	Celt	Jerncelt fra vikingetid	Flyvann
C9869	Pilespiss	Tveegget spiss av jern.	Flyvann
C12738	Spydspiss	Jernspiss, i form lig Rygh fig. 520.	Flyvann
C12739	Knivblad	Av jern, lik Rygh fig. 407.	Flyvann
C31767	Øks	Tynnakkert øks av gul, rød og oliven flint.	Flyvann

Opplysninger fra arkiv om kulturminner ved Flyvann.

Et område ved Grunkestølen ble befart i 1962 av Wenche Slomann, som da fant flere hustufter i området mellom nordre og søndre Grunke. Det ble også tidligere sett enkelte røyser nedenfor tuftene, i området ned mot daværende støls- og hyttegrend, i tillegg til skålgroper, steingjerder og spor etter blester og slagg i det samme området.

Verdt å nevne er også at det i 2009 ble gravd ut en boplass ved vannet Rensenn like øst for Flyvann. En av fire tufter på lokaliteten ble gravd ut av Kulturhistorisk museum, og viste tre bruksfaser fra eldre jernalder og middelalder. Den siste fasen er tolket som en samisk bosetningsfase, noe som at det har vært samisk tilstedeværelse i områder i lang tid.